

Tab. 103: 1 *Citrullus lanatus*, list a podélný průřez mladým plodem.

1. *Citrullus lanatus* (THUNBERG) MATSUMURA et NAKAI — lubenice obecná (vodní meloun)

Tab. 103/1

Citrullus lanatus (THUNBERG) MATSUMURA et NAKAI Catal. Sem. Spor. Horti Bot. Univ. Imp. Tokyo 30, no. 854, 1916. — Syn.: *Momordica lanata* THUNBERG Prodr. Fl. Cap. 13, 1794. — *Cucurbita citrullus* L. Sp. Pl. 1010, 1753. — *Citrullus vulgaris* SCHRADER in ECKLON et ZEYHER Enum. Pl. Afr. Austr. 2: 279, 1836. — *Colocynthis citrullus* (L.) O. KUNTZE Rev. Gen. Pl. 1: 256, 1891.

Rostliny hustě krátce chlupaté. Lodyhy 80-200 cm dl. Listy v obrysu široce vejčité až trojúhelníkovité, 1-2 × peřenodílné až -sečné, (5-)10-35 cm dl. Květy 25-30 mm v průměru, světle žluté. Kalichy chlupaté; koruny vně vlnaté. Plody kulovité až elipsoidní, 20-45 cm dl.,

tmavě zelené, světle zelené nebo žíhané, hladké, lysé; vnitřní oplodí většinou červené, někdy žluté nebo oranžové. Semena vejcovitá, silně zploštělá, 5-7 mm dl., 4-5 mm šir., černá, hnědá nebo světle hnědá, tmavě mramorovaná. VII-VIII. Tf.

$2n = 22$ (extra fines)

Pěstuje se vzácně na polích a v zahradách, na výhřevných, živinami bohatých půdách, pouze v nejteplejších oblastech. Používají se šťavnaté plody - vodní melouny jako ovoce. Semena jsou olejnatá. Původní v tropické a j. Africe. Pěstuje se odedávna v nejteplejších částech mírného pásma, v subtropích a tropech po celém světě, v ČR pouze v nejteplejších oblastech a jen místy přechodně zplaňuje.

5. *Cucumis* L. — okurka, meloun

Cucumis LINNAEUS Sp. Pl. 1011, 1753. — Syn.: *Melo* MILL. Gard. Dict. Abr. ed. 4, 1754 incl.

Lit.: PANGALO K. I. (1930): Kritičeskij obzor osnovnoj literatury po sistematike, geografii i proischoždeniju kulturnych i časťju dikich dyň. Tr. Prikl. Bot. Genet. Selekc. 23: 397-442. — GABAJEV S. (1933): Systematische Untersuchungen an Gurkenarten und Varietäten. Angew. Bot. 15: 290-307. — PANGALO K. I. (1950): Dyni kak samostojatelnyj rod Melo Adans. Bot. Ž. 35: 571-580. — GREBENŠČIKOV I. (1953): Die Entwicklung der Melonensystematik. Kulturpflanze 1: 121-138. — MALININA M. I. (1977): Proischoždenie i istorija kultury dyni (*Cucumis melo* L.). Tr. Prikl. Bot. Genet. Selekc. 61: 11-18.

Jednoleté jednodomé byliny. Lodyhy poléhavé nebo popínavé, hranaté. Úponky jednoduché.

Listy v obrysu 5-7úhelníkovité až mělce laločnaté. Květy jednotlivé nebo v chudokvětných svazečcích v úžlabí listů, 5četné se srostlým kalichem a korunou. Samčí květy s 5 tyčinkami, 4 nitkami srostlé po dvou a jedna volná, prašníky esovitě prohnuté, po dvou spojené a jeden volný. Samičí květy s kartáčkovitými nebo jazykovitými staminodii; semeník ze 3-5 plodolistů, vajíček mnoho; čnělka krátká, blizny 3-5, podkovovité. Plody bobule, vnější oplodí tuhé až kožovité, vnitřní dužnaté až masité. Semen mnoho. — Asi 30 druhů většinou v Africe a tropické j. Asii, 1 druh ve Střední a Jižní Americe. — Entomogam., někdy partenokarpie.

- 1a Listy 5-7úhelníkovité až mělce dlanitě laločné s rohy nebo laloky špičatými; plody pichlavě bradavčité, zřídka hladké; vnitřní oplodí masité, nesladké, nevonné 1. *C. sativus*
 b Listy mnohoúhelníkovité až dlanitě laločné s rohy nebo laloky zaokrouhlenými; plody lysé nebo chlupaté, zřídka poněkud bradavčité; vnitřní oplodí šťavnaté, sladké, sladce vonné 2. *C. melo*

1. *Cucumis sativus* L. — okurka setá Tab. 104/1

Cucumis sativus LINNAEUS Sp. Pl. 1012, 1753.
 Exsíkáty: TAUSCH Herb. Fl. Bohem., no 556.

Rostliny drsně štětinatě chlupaté. Lodyhy 60-200 cm dl. Listy 5-7úhelníkovité až mělce dlanitě laločné, s rohy a laloky špičatými, na okraji zubaté až celokrajné. Květy 2-4 cm v průměru, sytě žluté, samčí jednotlivé nebo po dvou, samičí v chudokvětných svazečcích až jednotlivé. Plody válcovité, elipsoidní, kyjovité až téměř kulovité, přímé nebo zahnuté, 5-40 cm dl., 2-10 cm šir., tupě 3-6hranné nebo oblé, hrubokaté s hrotitými chlupy nebo hladké, za zralosti žlutobílé, žlutozelené, žlutohnědé až oranžově hnědé. Semena zploštěle vřetenovitá, 7-10 mm dl., 3-5 mm šir., bělavě šedá až nažloutle bílá, hladká nebo vrásčitá. VI-VIII(-IX). Tf.

$2n = 14, 28$ (extra fines)

Variabilita: Pěstované kulturní taxony, velmi proměnlivé zejména ve tvaru a velikosti plodů, vyšlechtěné pro pěstování ve sklenicích, v pařeništích, na polích a v zahradách.

Pěstuje se obecně vesměs na živinami bohatých půdách v teplejších krajích na polích, v zahradách a ve sklenicích. Vzácně přechodně zplaňuje na rumišťích a skládkách. Používají se nezralé zelené plody jako zelenina. Dříve se používala šťáva v lidovém léčitelství. Původ není s jistotou známý, pravděpodobně pochází z v. Indie nebo z jiných částí tropické j. Asie. Pěstuje se odedávna obecně ve všech teplejších částech celého světa.

6. *Cucurbita* L. — dýně

Cucurbita LINNAEUS Sp. Pl. 1010, 1753. — Syn.: *Pepo* ADANSON Fam. Pl. 2: 138, 1763.

Lit.: BAILLY L. H. (1943): Species of *Cucurbita*. Gentes Herb. 6: 266-315. — GRIBENŠČIKOV I. (1950): Zur Kenntnis der Kürbisart *Cucurbita pepo* L. nebst einigen Angaben über Ölkürbis. Züchter 20:194-207. — WHITAKER T. W. et BOHN G. W. (1954): The taxonomy, genetics, production and uses of the cultivated species of *Cucurbita*. Econ. Bot. 4:52-81. — WHITA-

2. *Cucumis melo* L. — meloun cukrový

Tab. 104/2

Cucumis melo LINNAEUS Sp. Pl. 1011, 1753. — Syn.:
Melo sativus auct.

Rostliny drsně chlupaté. Lodyhy 50-150 cm dl. Listy mnohoúhelníkovité až mělce laločnaté, s rohy a laloky zaokrouhlenými, zubaté až celokrajné, často zvlňené. Květy krátce stopkaté, 2-3 cm v průměru, jasně žluté, samčí jednotlivé nebo po dvou, samičí jednotlivé. Plody kulovité, sféroidní až elipsoidní, 15-30 cm dl., 10-15(-18) cm šir., hladké, rýhované nebo síťované, vzácně bradavčité, lysé nebo olýsalé, v mládí až chlupaté, zelené, žluté, oranžové, světle hnědé až bělavé, vnitřní oplodí bělavé, zelené, žluté nebo oranžové, vonné. Semena zploštěle vřetenovitá, 8-12 mm dl., 4-7 mm šir., bílá až nažloutlá nebo našedlá, hladká. VI-VIII(-IX). Tf.

$2n = 24$ (extra fines)

Variabilita: Pěstované kulturní taxony proměnlivé zejména ve tvaru, velikosti, barvě, chuti a vůni plodů.

Pěstuje se pouze v nejteplejších oblastech na polích a v zahradách, na živinami bohatých půdách. Pouze výjimečně přechodně zplaňuje na rumišťích a skládkách. Používají se zralé plody jako ovoce—cukrové nebo ananasové melouny. Původní patrně v tropické a subtropické Africe, snad i ve stř. a j. Asii. Pěstuje se ve všech teplých částech světa v mnoha kulturních taxonech.

Tab. 104: 1 *Cucumis sativus*, list, 1a - průřez samčím květem, 1b - průřez samičím květem, 1c - plod, 1d - semeno, 2 *C. melo*, list, 2a - průřez samčím květem, 2b - podélný průřez plodem, 2c - semeno.

